

АГРОКЛІМАТОЛОГІЯ (від *агро...* і *кліматологія*) — розділ агрометеорології, що вивчає кліматичні умови певної території у їхній взаємодії з об'єктами і процесами сільськогосподарського виробництва. Досліджує закономірності розподілу агроклімат. ресурсів, їхню структуру, коливання й зміну. Прикладні дослідж. А. охоплюють питання агрокліматичного районування (А. р.), оцінки напряму й спеціалізації с.-г. виробництва, систем землеробства та їхніх ланок, агрофітотехнологій, меліорат. заходів, врахування змін, що вносяться в мікроклімат поля, пасовища, стійла тощо меліорат. й технол. заходами, та ін. А. виникла наприкінці 19 — поч. 20 ст. завдяки працям О. Воейкова, **П. Броунова**, **О. Клосовського** та ін. За принципами і методами А. здійснено науково обґрунтований поділ територій за ознаками видової подібності й родової відмінності агроклімат. ресурсів та за ступенем забезпеченості потреб об'єктів с. господарства цими ресурсами, що дістав назву «Агрокліматичне районування». За сукупністю агроклімат. показників виділено агроклімат. зони, у межах яких за зонал. ознаками визначають агроклімат. р-ни. Розрізняють А. р. загальне (планетарне, регіональне), галузеве, часткове і спеціалізоване (щодо невеликих територій, певних культур, окремих агрофітотехнологій). Загальне А. р. тер. СРСР розроблено 1930 під керівництвом Г. Селянинова, а 1937 — у вигляді агроклімат. довідника та агроклімат. карти світу. Більш детальні карти тер. СРСР склали П. Колосков, С. Сапожникова, Д. Шашко. 1972 науковці під керівництвом проф. І. Гольцберґа створили перший агроклімат. атлас світу з картами агроклімат. зон, а також таблицями, графіками розраховування агроклімат. показників у певному р-ні чи пункті. В Україні перші спроби А. р. (1930) стосуються опису О. Федоровим клімат. умов р-нів буряківництва. 1958 розроблено кілька схем А. р. України, зокрема С. Сапожниковою та **В. Поповим**. В основу класифікації С. Сапожникової покладено суми т-р за період з т-рою понад +10 °С, значення гідротерміч. коефіцієнта за цей самий період та середнє значення абсолют. річ. мінімумів т-ри; в основі класифікації В. Попова — показники теплозабезпеченості, ступінь зволоженості й континентальності клімату. За остан. схемою на території України виділяють агрокліматичні зони (А. з.). А. з. — території, виділені за осн. ознаками їх забезпеченості соняч. радіацією, теплом і вологою та порівняно однорід. ґрунт. покривом і рослинністю. А. з. — одна з осн. таксономічних одиниць агроклімат. районування. Дані про ресурси радіації, тепла й вологи в А. з. залежно від потреб районування доповнюються ін. агроклімат. показниками (тривалість дня й ночі, без-

мороз. період, умови перезимівлі, а також тривалість та ймовірність посух та ін. несприятл. явищ). Поділ тер. України на А. з. проведено на основі сумар. температури в зоні за період актив. вегетації рослин і гідротерміч. коефіцієнта з використанням додатк. показника — серед. абсолют. річного мінімуму температури. Відповідно виділяють чотири А. з.: вологу, помірно теплу, з підзоною достат. зволоження ґрунту; недостатньо вологу, теплу; посушливу, дуже теплу; дуже посушливу, помірно жарку, з м'якою зимою. А. з. поділяють на агроклімат. р-ни. 1976 Укр. н.-д. гідрометеорол. інститут опрацював схему агроклімат. районування країни, в основі якої такі параметри, як термічні ресурси, подані сумами т-р за період актив. вегетації рослин (з серед. добовою т-рою повітря понад +10 °С), та режим атмосфер. зволоження, що представлений спец. гідротерміч. коефіцієнтом Селянинова:

$$ГТК = \frac{\sum p}{0,1 \sum t},$$

де $\sum p$ і t відповідно суми атмосфер. опадів і т-р за період з пересіч. добовою т-рою вище +10 °С. Ця схема деталізована галузевим, частковим і спеціалізованим А. р. Її особливістю є збіг агроклімат. зон з розподілом ґрунтів, природ. рослинності, типів ландшафтів України, що створює різноманітне і досить повне уявлення про природно-клімат. районування. 1998–2000 за коливаннями і змінами клімату уточнено розташування меж агроклімат. зон за даними 1961–90: на крайньому Сх. України посилилась посушливість, а в пд.-зх. частині — зволоженість. Галузеве А. р. сприяє задоволенню потреб в агроклімат. інформації окремих галузей с.-г. виробництва (рільництва, садівництва, овочівництва, кормовиробництва, зрошув. землеробства тощо). Часткове А. р. передбачає науково обґрунтов. розміщення певних с.-г. культур та їхніх сортів, зокрема винограду (Ф. Давітая, 1938, Д. Фурса, 1986), кукурудзи (С. Сапожникова, 1957), льону, картоплі, цукр. буряків, рису тощо; заходів для підвищення врожайності озимих культур з погляду умов їхньої перезимівлі, підживлення (В. Лічикакі, 1974, В. Дмитренко, 1992), оптим. термінів сівби (І. Грушка, В. Дмитренко, А. Вількенс, 1959, 1986, 1990), чорних парів (О. Кекух, 1959), структури попередників під озимину, продуктивності, агроклімат. умов вегетації і недобору врожаю с.-г. культур (М. Гойса, В. Дмитренко, 1989, 1991) та ін. Одним із видів частк. А. р. є складання агроклімат. довідників окремих обл. України (1955, 1967, 1993–95), а також деяких адм. р-нів (1985–88), агроклімат. характеристик окремих госп-в, що дає змогу узгоджувати систему землеробства й усі її ланки з місц. агроклімат. умовами

та мікрокліматом. А. р. має важливе значення для визначення спеціалізації с.-г. виробництва в цілому і його галузей, обґрунтування зонал. системи обробітку ґрунту, проведення меліор. заходів, впровадження інтенсив. технологій, застосування сучас. методів господарювання, страхування від збитків та ін. Вирішенню цих питань сприяє отримана 1992, 1995 агроклімат. класифікація систем землеробства і її ланок — сівозмін, обробітку ґрунту, удобрення тощо.

Рекомендована література

1. Мировой агроклиматический справочник. Ленинград; Москва, 1937;
2. Агрокліматичний довідник агронома. К., 1964;
3. Агроклиматический атлас Украинской ССР. К., 1964;
4. Агроклиматический атлас мира. Москва; Ленинград, 1972;
5. Цупенко М. Ф. Клімат України і врожай. К., 1975;
6. Шульгин А. М. Агрометеорология и агроклиматология. Ленинград, 1978;
7. Проценко Г. Д., Щербань М. І. Клімат і сільське господарство України. К., 1980;
8. Агроклиматические условия и продуктивность сельскохозяйственных структур. Ленинград, 1983;
9. Природа Украинской ССР: Климат. К., 1984;
10. Вопросы агроклиматологии. Ленинград, 1989;
11. Щербань М. І. Клімат і врожай на Україні. К., 1991;
12. Гойса Н. П., Дмитренко В. П. Рекомендации и показатели по оценке агроклиматических условий и неблагоприятных явлений в областях УССР. Москва, 1991;
13. Науково-прикладний довідник з агрокліматичних ресурсів України. К., 1993–95.

В. П. Дмитренко

Бібліографічний опис:

Агрокліматологія / В. П. Дмитренко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-42587>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).